

VEERTIG JAREN RASSENLIJST

door Dr. H. DE HAAN (I.v.P.)

Om de geschiedenis van de 40-jarige rassenlijst toe te lichten, ga ik niet 40 jaar, doch 80 jaar terug. Achtereenvolgens zullen de jaren 1884, 1904, 1924, 1944 en 1964 de revue passeren.

1884

In 1884 was het nog nacht. De plantenveredeling was nog niet in Nederland ontwaakt. Wel werden rassen in het buitenland gekweekt en in ons land lukraak geïmporteerd. De Nederlandse landbouw berustte echter grotendeels op landrassen, waarvan de afkomst meestal in het duister lag. Ook van de meeste toen verbouwde aardappelrassen was de afkomst niet bekend.

Omstreeks 1884 werd L. Broekema directeur van de toenmalige Rijkslandbouwschool te Wageningen. Hij wilde graag experimenteren op het gebied van veredeling van plant of dier. Hij zag daarin grote mogelijkheden. De ter beschikking staande veestapel was van geringe omvang. Mede daarom ging hij zich in de proeftuin van de Rijkslandbouwschool toeleggen op plantenveredeling. Zijn eerste kruisingen werden in 1885 verricht. Hij heeft veel succes gehad, hij kweekte o.a. de Wilhelmina tarwe en later de Juliana tarwe.

Geert Veenhuizen, bloem- en boomkweker te Sappemeer, verzorgde in 1888 en volgende jaren voor een landbouwvereniging een proefveld met in hoofdzaak buitenlandse aardappelrassen. Zowel hierdoor als door het lezen van een artikel over bloemveredeling werd hij gestimuleerd aardappelrassen te kruisen, de zaailingen op te kweken en daaruit de beste te kiezen. In 1892 bracht hij reeds 10 rassen in de handel.

J. H. Mansholt vestigde zich in de nieuwe Westpolder (ingedijkt in 1876). Hij legde zich toe op zaaizadenteelt van landrassen, o.a. van tarwe, gerst, haver, enz., en vermoedelijk daardoor werd bij hem de lust gewekt om in de landrassen te gaan selecteren. Hij koos bepaalde planten, die afzonderlijk werden vermeerderd. Dit begon in 1886, terwijl in 1890 de eerste kunstmatige kruisingen werden verricht.

De firma Kuhn te Naarden begon in 1889 met de veredeling van de suikerbiet. Ook hier leidde de zaadteelt tot kweekarbeid!

Deze vier voorbeelden zijn voldoende om duidelijk te maken, dat spoedig na 1884 de plantenveredeling in Nederland ontwaakte.

1904

In 1903 was in Friesland een begin gemaakt met keuringen te velde. Mede door de zich later ook in andere provincies ontwikkelende keuringen van te velde staande gewassen kwam er behoefte aan rasbeschrijvingen. Ook de voorlichtingsdienst begon zich te ontwikkelen en gevoelde behoefte aan beschrijvingen van op de proefvelden voorkomende rassen.

Aan het keuringswezen komt de eer toe dat in 1920 een handleiding voor de keuringen te velde tot stand kwam. Dit gestencilde overzicht is te beschouwen als een voorloper van de beschrijvende rassenlijst voor landbouwgewassen.

1924

Omstreeks deze tijd nam het aantal Nederlandse kwekers toe. In het buitenland stond men evenmin stil. Er kwamen steeds meer nieuwe rassen; sommige waren of werden omgedoopt. Goed beschouwd was het een chaotische toestand, een belemmering voor een goede rassenkeuze, een belemmering tevens voor een gezonde zaaizaad- en pootgoedhandel.

Spoedig na zijn benoeming tot hoogleraar in de veredeling van landbouwgewassen en directeur van het I.v.P. schonk Prof. Ir. C. Broekema (toen 40 jaar) aandacht aan de voorbereiding van een landelijke rassenlijst. Hij beoogde jaarlijks een beschrijvende rassenlijst samen te stellen als leidraad voor de rassenkeuze door de boer en als basis voor de keuring van gewassen. Dit denkbeeld vond instemming.

Vooruitlopend op de ministeriële goedkeuring werd reeds op 1 september 1924 de eerste beschrijvende rassenlijst voor landbouwgewassen als een stencil verspreid. In vergelijking met de keurig verzorgde 40e rassenlijst was de 1e rassenlijst zeer primitief, doch het begin was er. Een rassenlijst was geboren! Tot

op deze dag wordt Prof. Ir. C. Broekema geëerd om het initiatief dat hij in 1924 nam en om de voortvarendheid waarmee hij met eenvoudige middelen de rassenlijst tot ontwikkeling bracht.

De rassenlijst, die tijdens de samenstelling door het I.v.P. op vrijwillige basis berustte, had een gunstige invloed op het gehele gebied van de plantenveredeling, rassenkeuze, keuring van gewassen, zaaizaad- en pootgoedhandel. Dit alles werd beschreven in het gedenkboekje dat ter gelegenheid van 25 jaar rassenlijst is verschenen. Daarin werd echter niets genoemd omtrent het beleid. Een inzicht hierin gaf de rede van Prof. Dr. J. C. Dorst over taak en wezen van de rassenlijst.

De tijd laat niet toe veel uit de keuken van de I.v.P. rassenlijst mede te delen, doch één geval wil ik U noemen. Een landbouwer van één der Zeeuwse eilanden schreef aan het I.v.P. dat hij een nieuw tarveras had gekweekt en verzocht dit nieuwe ras te beproeven voor de rassenlijst. Prof. Broekema zond mij daarheen om poolshoogte te nemen. De tarwe maakte een zeer goede indruk, bleek raszuiver te zijn en pronkte met zware aren.

Al pratende vertelde de landbouwer dat hij enige jaren terug Vilmorin 27 tarwe uit Z. Vlaanderen had betrokken en dat in het gewas enige tarweplanten met iets langer stro en zware aren zijn aandacht hadden getrokken. Hij verzamelde de afwijkende aren en vermeerderde deze gezamenlijk. Het nieuwe ras werd aldus gekweekt.

Er ging toen een lichtje bij mij op. In Z. Vlaanderen was in die tijd de Imperiaal IIa tarwe van het I.v.P. nogal geliefd omdat deze tarwe met veel bladontwikkeling het onkruid er onder kon houden.

In dezelfde herfst werden 2 proefveldjes aangelegd; het nieuwe ras in vergelijking met Juliana tarwe en Imperiaal IIa tarwe, zowel bij de landbouwer in Zeeland als bij het I.v.P. Toen de veldjes in aar stonden bleek het nieuwe ras het evenbeeld te zijn van de Imperiaal IIa tarwe. Het nieuwe ras werd teruggetrokken.

De conclusie mag zijn dat het I.v.P. zich niet alleen tot taak stelde de rassen te beschrijven, doch ook de zelfstandigheid van de aangemelde rassen onderzocht. Dit laatste was dus een voorloper van het Centraal Rassenregister.

1944

Het Kwekersbesluit 1941 (berustend op een kort voor het uitbreken van de oorlog opgesteld ontwerp) trad in 1942 in werking. Het verzorgen van de daarin bedoelde wettelijke rassenlijst werd opgedragen aan een ingestelde Rijkscommissie voor de Samenstelling van de Rassenlijst voor Landbouwgewassen, waarvan Prof. Dorst gedurende een reeks van jaren voorzitter was (thans Prof. Sneepe) en Ir. J. K. Groenewolt secretaris is van het begin af.

De voorbereiding van de rassenlijst werd opgedragen aan het nieuwe Rijksinstituut voor Rassenonderzoek van Landbouwgewassen, dat tevens tot taak kreeg onderzoek te verrichten ten behoeve van het Centraal Rassenregister. De rassenlijst 1943 (reeds onder verantwoordelijkheid van de Rijkscommissie) werd nog voorbereid door het I.v.P., de twintigste rassenlijst voor landbouwgewassen (1944) en volgende werden verzorgd door het I.V.R.O.

Het in werking treden van het Kwekersbesluit heeft aan de rassenlijst een wijdere strekking gegeven door deze te erkennen als rassenlijst in de zin van de wet. Men spreekt wel van een bindende rassenlijst aangezien in beginsel in Nederland slechts rassen in het verkeer komen, welke op de rassenlijst zijn geplaatst. Verder worden in beginsel alleen rassen, die op de rassenlijst zijn geplaatst door de N.A.K. voor de keuring aangenomen. Voegen we daaraan toe dat alleen door de N.A.K. goedgekeurd zaaizaad en pootgoed in het verkeer mag worden gebracht (dus de handel in ongekeurd zaaizaad en pootgoed verboden is) dan blijkt hieruit wel zeer duidelijk hoe belangrijk de rassenlijst geworden is en hoe groot de verantwoordelijkheid van de Rijkscommissie. Immers, wanneer een kweker na veel moeite een in zijn ogen waardevol ras heeft gewonnen, kan hij dit alleen exploiteren indien het een plaats toegewezen krijgt op de rassenlijst.

1964

De rassenlijst voldoet aan hoge eisen; het I.V.R.O. is tot volle ontplooiing gekomen. Naar buiten is de voortreffelijke rassenlijst in zekere zin de vlag geworden van het I.V.R.O.

De rassenlijst is de spiegel van het in Nederland verbouwde rassensortiment. Dit sortiment is steeds in beweging. Het gevolg is dat de rassenlijst zelf ieder jaar op de helling komt om te worden bijgewerkt.

Op 18 december 1964 wapperde de vlag bij het I.V.R.O. Het 1e exemplaar van de 40e rassenlijst voor landbouwgewassen (1965) werd in een bijeenkomst van de Rijkscommissie en het gehele I.V.R.O.-personeel door de drukker aangeboden aan Prof. Dr. J. Sneep (voorzitter van de Rijkscommissie). Deze 40e rassenlijst onderscheidt zich uiterlijk van de voorgaande. Het formaat is groter, het papier is dunner, het lettertype, de opmaak en de

omslag zijn gemoderniseerd. De 40e rassenlijst omvat 332 blz., de prijs is billijk.

Bij de reorganisatie van vrijwillige tot wettelijke rassenlijst bleek de structuur van de oude rassenlijst zodanig dat de nieuwe daarin kon opgaan. Het werd een beschrijvende rassenlijst voor landbouwgewassen met bijlagen. Thans overweegt men de nationale rassenlijsten samen te voegen tot een E.E.G. (Euro) rassenlijst. Indien een Euro rassenlijst tot stand mocht komen dan zal dit naar ik verwacht een naamlijst zijn als basis voor de wederkerige erkenning van op de nationale rassenlijsten voorkomende rassen. Ik vertrouw er op dat ook dan onze beschrijvende rassenlijst blijft wat ze is nl. een onpartijdige gids voor de landbouw in brede zin (voor de boer, voor de landbouwvoorlichting, voor het landbouwonderwijs, voor de kwekers van landbouwgewassen, voor de keuring van landbouwgewassen, voor de handel in landbouwzaden en aardappelpootgoed en voor de landbouw-industrie.

Het gebouw van het Instituut voor Rassenonderzoek te Wageningen.